

הלכות תעניות

מצות עשה אחת והיא לצעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שלא תבא על הצבור :
וביאור מצוה זו בפרקים אלו :

מגיד משנה

פרק ראשון

מגיד משנה

מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור. שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות. כלומר כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו : ב ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן בכתוב עונותיהם המו וגו'. וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם : ג אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה. הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסף לכם חמת אותו קרי : ד ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד. ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר. השופר מקצר והחצוצרות מאריכות. שמצות היום בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר

פרק א א מצות עשה מן התורה וכו'. זה מצוה נכבד ומפורש בספרי. וראיתי לרבינו בספר המצות שלו שמה מרובה זו ותקיעה בשעת הקרבנות מצוה אחת. ומהם אי למעשה שני פסוקים הם נכבד. ונראה שדעתו ז"ל שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי לומר שהיא מצוה נכבד ועוד ז"ע. ויתר הדברים שכתב רבינו כאן דברים נכבדים וראויין אליו ומפורשים בספרו ובספרי : ד ומדברי סופרים להענינו וכו'. זה דבר שאין כאן תענית מן התורה. שלא נזכר עמי נכבד : ובימי תעניות אלו וכו'. מדברי רבינו נראה שאין תוקעין אלא בחצוצרות בגבולין ולא בשופר כלל. וכן נראה לכאורה מן הברייתא שבפרק ראשון ב"ד בר"ה (דף כ"ז) שאמרו שם בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר. ופירש"י ז"ל וכן רוב המפרשים מקום שיש חצוצרות

דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסף לכם חמת אותו קרי : ד ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד. ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר. השופר מקצר והחצוצרות מאריכות. שמצות היום בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר

לחם משנה

(כתב המחבר ז"ל הלכות תעניות להרמב"ם ז"ל עיינתי בהם בכפר ליואדי ויען כי ספרי אין אתי וצריך אני לחפש בספרים בקצת ענינים כאשר נבא העיר בעזרת האל אציגם פה) :

פרק א א כגון צורה ודבר וארבה וכו'. קשה דהא בפ"ג דמסכת תעניות (דף י"ט) אמרו במשנה על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפה יב' שמעון התיימי אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים ואמרו בגמרא (דף כ"ב:) איבעיא להו לא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או דילמא לא הודו לו כלל ת"ש דהניא מתריעין על הדבר בשבת ואין ז"ל בחול רבי חנן בן פיוס חלמיהו של ר"ע (משום ר"ע) אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר ע"כ. ופירש"י ז"ל אין מתריעין כל עיקר אפילו בחול דגורא הוא ע"כ. כלומר גורו חול אסור שבת והא דלא גזרו בכל הני דמתי' כגון שדפון וחמיל ואיך דמתריעין בחול משום דדבר הוא רוע גדול ואסור לארועי בשבת אי שרו בחול משמע דלחכמים דקי"ל כוונתיהו אין מריעין בחול. ורבינו ז"ל כתב כאן ולקמן בפ"ג דמתריעין על הדבר וכן בהלכות שבת פ"ג כתב דאין זועקין ומתחננים על הדבר בשבת משמע הא בחול מתריעין ולא בחכמים. וי"ל דבמתי' יש שלש מחלוקות דלחכמים אין מתריעין על הדבר אפילו בחול ולשמעון התיימי מתריעין אפילו בשבת ולת"ק דלעיל מתריעין בחול שכן אמרו במשנה למעלה עיר שיש בה דבר או מפולח אוחה העיר מתענה ומתענה וכל הסביבותיה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות ח"כ הרי רבנן אמרי בפירוש דמתריעין ורבינו ז"ל פסק כהך רבנן דהוי סתם משנה. ולפי זה הא לא הודו לו חכמים דמתניחין הוי סברא שלישיית כדכתיבנא. אבל ראיתי לרבינו ז"ל שכתב בפ' המשנה וז"ל ר' יוחי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקצו העם להושיע אוחה מדינה אבל לזעוק ולהתענות לא ואין הלכה כר' יוחי למועם מהם העסקה בשבת אלא שזעקין ומתעניין להם בשבת ולא כשמעון התיימי שאומר מתריעין על הדבר אבל הדין אצלנו אין מתריעין על הדבר כל עיקר אבל מתענים עליו בלבד ואוחה שנפל בהם הדבר הם בלבד מתענים ומתריעין כמו שקדם ע"כ. ונראה דהוא מפרש דשמעון התיימי היה אומר דמתריעין על הדבר בשבת אפילו הסביבות של המדינות שאמרו במתי' דמתענות ולא מתריעות ועל דא קאמר הגמרא דלא הודו לו חכמים דאין מתריעות הסביבות אפילו בחול אלא מתענות בלבד וכמו שקדם ולפי זה הוי קר ולא הודו לו חכמים סברה ח"ק דלעיל ופסק כח"ק. ולכולהו פירושי קשה דבגמרא אמר דברייתא דר"ע פליג אדשמעון התיימי וליה ליה דאין מתריעין כל עיקר והא ר"ע גופיה אמר במתניחין דהסביבות מתריעות ולא מתענות והיא גופא מתענה ומתענה וכו' בין דליירי מתניחין בסביבות כפירוש הרמב"ם ז"ל בין דהיא גופא כדפרישית קשיא דר"ע אדר"ע דמתניחין קאמר דאיכא התרעה ובברייתא קאמר דליכא. ואפשר לומר דמתי' חנני ואלבא דר"ע וקר ברייתא הוי רבי חנן דאמר כן משמו ודמתניחין הוא אחר. או אפשר לומר דר"ע

דמתניחין לא קאי אלא חצוצרות ולא על דבר אלא בדבר אית ליה דלית ליה התרעה כלל לפירוש הרמב"ם ז"ל בסביבות ולפי מתי' דפרישית אפילו בעיר עממה לית ליה לר"ע התרעה וכל זה דוחק. ונ"ל אי הרמב"ם ז"ל מפרש דלא הודו לו דקאמר מתניחין לא קאי אלא אסביבות מתי' דהיא עממה אין זועקין ואין מתקנין בשבת שכן כתב בפ"ג מהלכות שבת. וי"ל דפסק במתי' דלא הזכיר התרעה בשבת בדבר כלל משמע דלית ליה התרעה בשבת בדבר אפילו ביהא עממה : ד ומריעין בחצוצרות בלבד. על מה שהיו הרמב"ם ז"ל וישב הסוגיות דפ"ק דתעניות ודפרק ראשון ב"ד שהקיעה החצוצרות היתה על סדר הכרבות אלא בשופרות היתה בשאר היום בשעה שהיו מתפללין. ק"ק לישנא דגמרא דאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' דהיינו צבית המקדש בעיני חצוצרות ושופר אבל לא בגבולין דמשמע מריכות הלשון דבגבולין ליכא שופר כלל כדברי רבינו ז"ל דאילו להרמב"ם ז"ל צריך לדחוק דלא איירי קרא אלא לענין סדר הכרבות ולא משמע כן מפשט הכתוב דבכל גוהא משמע דאמר קרא דבגבולין ליכא שופר. אבל על מה שכתב הרשב"א ז"ל קשה דכיון דבר"ה קאמר קרא שופר אמרינן שופר דוקא ולא אמרינן שופר או חצוצרות ח"כ דתעניות נמי דאמר קרא חצוצרות כדכתיב והעושים בחצוצרות נימא חצוצרות דוקא וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ומפני זה היא מצוה יום התענית בחצוצרות לפי שהתענית אינו אלא על צרות הגזר וכו' אמר על היר האורר אתכם והעושים בחצוצרות ומכרתם ח"כ הול' דחצוצרות דוקא. ומדברי הר"ן ז"ל בפ' ההל' יש ללמוד חידוש על קושיא זו שכתב שם וז"ל והיינו טעמא משום דכיון דאמר רחמנא דבשעת מלחמה מריעין ילפינן מינה נמי בכל צרה וצרה שלא חבא על הצבור דמריעין ומיהו כיון דבחצוצרות כתיביתא דכלהו ישראל הוא דאשכחן כדכתיב והיה לך למקרא העדה ולמסע את המהמות ותעניות דבגבולין לאו כוונתא דכל ישראל הוא ולהכי תוקעין ומריעין בשופר דר"ה ולא בחצוצרות ע"כ. ומכאן יראה לו להר"א ז"ל שופר משום דלאו כיוונתא דכל ישראל הוי ומיהו אי צעי בחצוצרות תוקע בה כמ"ש דברייתא מקום שיש חצוצרות אין שופר כתב הר"ן ז"ל דלפי פירוש זה הוי שעת מלחמה ולא תעניות כדפריש"י ז"ל ורבינו ז"ל : ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות וכו'. קשה למה לא הזכיר כאן רבינו ז"ל דהשופר צריך שיהיה בשל פשוטין כדאמר רבי לוי בפ' ראשון ב"ד (דף כ"ו:) דש' יובל ושל ר"ה הוי כפשוטין ושל כל השנה כפשוטין ופירש"י ז"ל (ש' כל השנה) של תעניות דהוא פסק כר' לוי בהלכות שופר ח"כ למה לא הזכיר כאן דצריך שיהיה בשל פשוטין כדברי לוי כמו שהזכיר שם בר"ה דבש' כסוף ולא עוד אלא דמשמע מדבריו בריש הלכות שופר כדכתב ה"ה ז"ל דר' לוי לשינוא קאמר. ולפי זה הכא נמי לשינוא וכיון

משנה למלך

פרק א א מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות וכו'. (א"ס כתב ה"ה וראיתי לרבינו וכו' ועיין בדברי רבי המהר"ם בספר דרשותיו בדרך מנחת ח"א (דף ס') :

ולא

מגיד עוז

פ"א מצות עשה עד קרי. תתלחו פרק סדר תעניות קמא (דף ע"ו). וסומו במדרשות והעיקר בספרי ומדברי סופרים : ומתחננים. פרק סדר תעניות תינין (דף כ"א) : ומריעין עד לפני המלך. נמס'

הנהגות מיימוניות

הנהגות מיימוניות על כל צרה אלא לתקוע בחצוצרות על הקרבנות לבד, ובעשין דרבנן ג' לגבי פ' באב זכר ענין שאר תעניות :

ה תעניות אלו שנוצרו וכו'. גם זה פשוט ומצוה כמחמתה: ואין נוצרין חלה תענית אלא בשני וכו'. משנה פ' סדר תעניות כ"ד (תענית ט"ו): אין נוצרין תענית על הצור בהחלה כחמישי שלא להפקיע שנים אלא ג' תעניות. הראשונה שני וחמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונה כחמישי כך לא שניות כחמישי ולא אחרונה. ופסק רבינו כר' יוסי דנמוקו עמו. ופירוש שלא להפקיע שנים פי' רש"י ז"ל כשרואים בעלי חיות שקוין למוצאי יום התענית ב' סעודות גדולות אחת ליום ואחת לשבת תמיהם והם סבורים שגא רעב לעולם ומייקרין השער אבל כשהחילו בשני יודעין שאין זה אלא מפני התענית עכ"ל. ורבינו לא הזכיר העם לפי שאפילו במקום שאין לחוש לו כגון עיר שרובה עכו"ם הדין כן וכ"כ ק"ת הגאונים ז"ל ששום מקום אין נוצרין תענית להחלה אלא בשני וכן נהגו ושיקרו:

ו אין נוצרין תענית על הצור וכו'. זה מצוה ויחבול מהדין המכיר בסמוך ופשוט הוא כמחמתה מקומות:

ובן אין תוקעין וכו'. משנה פ' סדר תעניות האלו האמור (דף י"ט) ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפו עכו"ם או נכר ועל ספינה המסורפת בים. ובגמ' (דף כ"ב) ויחיד הנדקף מפני עכו"ם מפני רוח רעה ומפני הליסטים מתריעין עליהם בשבת. על כולן יחיד רשאי לבקש עזמו בתענית ר' יוסי אומר אינו רשאי וכו'. ובס"ק (דף י"ד) אמרין מלי התרעה חילומא בשפירות שפירות בשבת מי איכא אלא לאו בעגנו. ולפי מה שמאמרי בספרי רבינו שכתוב בהן מתעניין עליהן בשבת וזוהי מקומו ומתחננין בחפלות נראה שהוא מפרש בעגנו חפלת תעניות שהיא עגנו מחפלין אותה לפי שמתענין. ומכאן למד רבינו שמתענין על דברים

אלו בשבת ולא ראיתי כן לאחד מן המפרשים ז"ל. והרבה ראיתי שהם מפרשים דבר התרעה דענו רוצה לומר מי שענה ולא ענו ממנו דחפלת תענית ואדרבה יש שפירשו שאפילו בחול אין נוצרין תענית על הצור כמחמת דברים אלו, וז"ל שהיחיד רשאי לבקש עזמו כלומר על הצור אין נוצרין תענית אלא היחיד רשאי לבקש עזמו. ולפי דעה רבינו יש לפרש שהיחיד רשאי לבקש עזמו כמחמת רשיון ז"ל ואין כן הצור אלא על הסדר. ובאמת שדברי רבינו במ"ם מתעניין בשבת תמיהם בענין ז"ל: אבל אין תוקעין אלא"ל חקשו לקצו וכו'. ז"ל למעלה שחמרו פ"ק שופרות בשבת מי איכא בהמה אבל לעצור אהון פשיטא שהרי חילול גמור מחללין ויואלין בכל יום להחלין כחכר פ"ב מה' שבת:

ז וכן אין נוצרין תעניות בהחלה וכו'. משנה גמ' פ' סדר תעניות כ"ד (דף ט"ו וי"ח) ופסק כר' יוסי דכיון שהחילו יום ח' קודם אין מפסיקין וכן פסקו ז"ל:

תעניות

לחם משנה

חילוק בין יחיד לציבור ומדמחם משמח כר'. עוד כתב רבינו ז"ל מתענין (עליהם) בשבת וכו' וכן כתב בפירוש המשנה כדכתיבנא ואע"ג דבהל' שבת בפרק ב' ולא בפ' ג' לא הזכירו אפשר דמחך על מ"ם כאן. וז"ל טעמא משום דכתיב ליה דכל היכא דהזכירו במחנה מתריעין סתמא הוי ג"כ מתענין וכדכתיבו ההוספות ז"ל לעיל בריש מחנה גבי מתריעין עליה מיד והקשו כיון דכל מתריעין משמע מתריעין ומתענין למה הוצרכו לפרש במתניתין אותה העיר מתענה ומתענה ומתענה ומתענה דכתיב ר"ע לאפולגוי בסיפא דקאמר מתריעין ולא מתענות ע"כ משמע דכל מתריעין דמחנה הוי תענית ג"כ ואע"ג דהך מתריעין דשבת הוא חרונה בפה ולא דמי לשאר מתריעין דמחנה מ"ם משמע ליה לרבינו ז"ל כיון דכל מתריעין דמחנה משמע תענית ה"ה הא והר"ן ז"ל בפי' ההלכות בריש פ"ג כח דאע"ג דחרונה דמתניתין הוי עס תענית קך דשבת הדבר מוכיח דהוי בלא תענית הרי שהוקשה לפירושו לשון המשנה. זה נ"ל הכרת לפי' רבינו ז"ל וכדכתיבנא. וה"ה ז"ל כתב שטעמו משום שהוא מפרש דענינו האמור בסוגיא בפ"ק הוא ענינו דחפלת תענית וקשה לזה הפירוש מה שהקשו שם ההוספות ז"ל ורש"י דא"כ איך קאמר דאחרונה יחרוה על הראשונה למ"ד ענינו דהוי חפלת תענית הא בראשונה נמי אמרין ענינו. ועוד מה שהקשה רש"י ז"ל דמאי פריך בנמרה מסמין לדבר ריחו לפרוך וכי בשבת תעניות י"ח חפלות איכא. ונ"ל לתרץ ולומר דהי דרבינו ז"ל סובר דענינו ללו דוקא ענינו דחפלת תענית אלא ענינו דאנינו ענינו כמו שאמרין בסליחות כדכתיב רש"י ז"ל אלא מה שהזכירו בנמרה בלשון ענינו משמע דאית בהו נמי ענינו דחפלת תענית. זה נ"ל לישב דברי ה"ה ז"ל ודוק. עוד כתב ה"ה ז"ל דיש מי שפירש דעל אלו הדברים אין מתענין. וקשה על זה דהא דבר גרע מהני דהא אין מתריעין בשבת על הדבר דלא הוה לו חכמים לשמעון החמישי בדבר ובאיך מתריעין בשבת וכיון דקי"ל דדבר מתענין כמתניתין דלמחר דלמחר העיר מתענה ומתענה וכו' ח"כ כל שכן בכל איך ולכן דעת רבינו ז"ל עיקר. והר"ן ז"ל בפירוש ההלכות נראה דהיך זה דלא גזרו באלו תענית מפני שהם כוללים או מפני שאיך לעשותן רגועין יע"ש אבל בדבר דלא שייך כך טעמא דלא גזרו: אלא ח"כ חקשו לקצו (והוא לעצור). והוא לעצור דלמחר ר' יוסי סובר רבינו ז"ל דאפילו חרונה בשופר כדכתיב בפי' המשנה שהבאחי וטעמו כדכתיב ה"ה ז"ל אע"ג דר"י לא קאי אלא אדרבך ורבנן חרונה בפה קאמר מ"ם מ"ם והוא לעצורתי הוי אפילו בשופר שאפילו חילול גמור מחללין כדכתיב ה"ה ז"ל:

ז או בהמה ופירות וכו'. ההוספות כתבו דנמחה ופירות דכתיב בכו ימי משחה ושמחה אין משלימין:

וכל

הנהגות מיימוניות

[א] כשמתעניין בשני ובחמישי אחר החג ואפילו כל עשרת ימי תשובה ואירע בריח מילה מצוה לאכול ואין צריך התרה אע"ג דבר שאינו כ"א מנהג צריך. התרה כדמשמע בנדרים הבא אין צריך כי לא נהגו להתענות בכה"ג ודוקא האוכל שם אבל אם שולחים לו מנה לאכול מן הסעודה לביתו אין לו לאכול ומי שקבל עליו תענית במנהג בעשרת ימי תשובה א"צ להתענות עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבית הכנסת דעצרא בעלמא קביל עליה מדפריך תלמודא עליה דרב חסדא מאנשי משמר שמתעניין ולא משלימין ומשני התם לצעורא בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא מי שקיבל עליו תענית בפירוש וסמך תענית יום שלם אבל בעשרת ימי תשובה לא, עכ"ל: [ב] מי שמתענה בכל יום ואכילה בשבת שחמט שינוי וסמך צער לו ראינו כמה תעניות ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי שהיה הרב רבי יהודה חסיד ז"ל עושה ובפסחים פירק אלו דברים גרסינן מר בריה דרבנא כולה שהא יתיב בתעניתא בר מעצרתא ובפסחים. ומעלי יומא דביפורי אבל אי לאו כה"ג אסור דגרסינן בירושלמי דנדרים פ' קונם נדר להתענות ופגעו בו שבתות וי"ט לוקח ואינו צריך התרה חכם. עוד שם ר' יעקב בר אבא מספק לספריא אין אתה איתא מישאלינכון אימרון לה בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט וראשי חדשים והנוכה ופירות וחש"ם, ומסקי' בפ"ק דר"ה ובפ"ב דתענית דימים הכתובים במגילת תענית לפניהם ולאחריהם אסור דרבירי סופרים צריכים חזק וכן כתב ס"ה אבן רבנו

פרק א ו אין נוצרין תענית על הצור לא בשבתות וכו'. אלא"כ היכה עיר שהקיפו עכו"ם וכו' מתענין עליהם בשבת. הרב המגיד כתב שהוא תמה על זה. והנה העור כשהעיר דברי רבינו כשמיט חיבה מתענין ונראה שלא היה כתוב כן בנוסחא. והיא הנוסחא הנכונה שהרי בהלכות שבת פירק שני ופרק שלשים שכתב שזועקין על אלו בשבת לא כתב שמתענין עליהם: כל

ומתחננים בהם בתפלה. אלא אם כן היתה עיר שהקיפו עכו"ם או נהר או ספינה המטרפת בים. אפילו יחיד הנדרף מפני עכו"ם מפני ליסטים ומפני רוח רעה * (מתענין עליהם בשבת) וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה. אבל אין תוקעין אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזור אותם ולהציל: ז' וכן אין נוצרין תענית בתחלה בראשי חדשים. או בחנוכה ופורים או בחולו של מועד. ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופגע בהן

א תור סי' תקע תקע: ב תור סי' תקע: * (הטור השמיני זה מדברי רבינו, וטיין ככ"מ): ג תור סי' תקע סמ"ג ענין דרבנן ג' וע"ש:

אלו בשבת ולא ראיתי כן לאחד מן המפרשים ז"ל. והרבה ראיתי שהם מפרשים דבר התרעה דענו רוצה לומר מי שענה ולא ענו ממנו דחפלת תענית ואדרבה יש שפירשו שאפילו בחול אין נוצרין תענית על הצור כמחמת דברים אלו, וז"ל שהיחיד רשאי לבקש עזמו כלומר על הצור אין נוצרין תענית אלא היחיד רשאי לבקש עזמו. ולפי דעה רבינו יש לפרש שהיחיד רשאי לבקש עזמו כמחמת רשיון ז"ל ואין כן הצור אלא על הסדר. ובאמת שדברי רבינו במ"ם מתעניין בשבת תמיהם בענין ז"ל: אבל אין תוקעין אלא"ל חקשו לקצו וכו'. ז"ל למעלה שחמרו פ"ק שופרות בשבת מי איכא בהמה אבל לעצור אהון פשיטא שהרי חילול גמור מחללין ויואלין בכל יום להחלין כחכר פ"ב מה' שבת:

ז וכן אין נוצרין תעניות בהחלה וכו'. משנה גמ' פ' סדר תעניות כ"ד (דף ט"ו וי"ח) ופסק כר' יוסי דכיון שהחילו יום ח' קודם אין מפסיקין וכן פסקו ז"ל:

וכיון דהוי עיכובא לא הוה ליה לרבינו ז"ל למשחק מניה. ונ"ל דרבינו ז"ל סובר דמחנה הזכירה גבי תענית כפופין וכן רבי לוי שהזכיר פשוטין אין הכונה לומר דדוקא כך בעי אלא משום דכ"ה יובל קאמר דבעין פשוטין אליבא דמחנה הוצרכה לומר דמתענין בכפופין סגי ולא בעי דוקא בפשוטין אלא בכפופין סגי וכן ר' לוי דקאמר פשוטין ר"ל דלא בעין כפופין אלא בפשוטין סגי ולא כמו ר"ה דבעין דדוקא כפופין אלא בכל ענין סגי. וטעמא כמו שכתב רש"י ז"ל דמתענין כיון דהוי לכופיה לא איכפת לן כלל. שכיון שכן מחביר דלא איכפת לן כלל ולכן לא הזכיר רבינו ז"ל כאן כלל דבכל גוונא כשר. ודייק לישניה דכתיב בריש הלכות שופר שכתב ושופר שחוקעין בו בין ברה"ב בין ביובל וכו' משמע דוקא להני קפדין שיהא כסוף אבל לא במקום אחר. ומ"מ קשה למה לא הזכיר רבינו ז"ל שם שיהא מנופה וזהו ולא כאן שיהא מנופה כסף כדאמרין במשנה בפ' ראשון ב"ד: כתב ה"ה ז"ל הזכירו שופרות הרגילים בכו"מ וכו'. פירוש דבריו דשופר הוא ברה"ב ויובל משא"כ בחצונות והוקשה לו מ"מ אע"פ שהוא רגיל בכו"מ כיון דהדין הוא בחצונות לא הוה ליה למשכך דינא דהוי בחצונות ולחנוק שופר דלא הוי דינא הכי. לזה חירן דהא במקדש איתיה וכיון דכ"מ הוא רגיל ודין זה איתיה במקדש מש"ס נקטיה:

ה ואין נוצרין תענית אלא בשני בשבת וכו'. מדכתב רבינו ז"ל וכן על הסדר הזה שני וחמישי ושני ולא קאמר חמישי ושני וחמישי כה"ק משמע דפסק כר' יוסי. ומ"ם ה"ה ז"ל דפסק כר' יוסי דנמוקו עמו. קשה דאי משום דר' יוסי ימוקו עמו ולהכי פסק כוותיה ח"כ בדין דלקמיה דקאמר על עיר שהקיפו עכו"ם וכו' דמריעין ופליגי ר"י ואמר לעצור אבל לא לעצור היה לו לכתוב כר' יוסי משום דנמוקו עמו ולא פסק וכו"ם ה"ה ז"ל בפ"ב מהלכות שבת אע"ג דאין נראה כן מדברי הטור ז"ל בסו' קטע"ז ומ"ם שם הרב"י ע"ש. וגם מ"ם שרבינו ז"ל לא הזכיר לפי שאפילו במקום שאין לחוש וכו'. קשה וכי רבינו ז"ל דרכו להזכיר בכל הדינים טעמן שהוקשה לו דאמאי לא הזכיר כאן הטעם:

ו אלא אם כן היכה עיר שהקיפו וכו'. בנמרה (דף כ"ב) אפילו ר' יוסי ורבנן אי יחיד רשאי לבקש עזמו או לא ורבינו ז"ל לא הזכירו ונראה שטעמו משום דכ"ל דכנהו חנאי פליגי בנלוגהא דאמוראי אי יושב בתענית נקרא חוטא או לא דלר"י נקרא חוטא ולית ליה מאי דכתבו ההוספות ז"ל דלא פליגי בהכי אלא פליגי בהיכא דלא מלי מלער נפשיה אלא מ"ל דפליגי בהכי וכיון דהוא פסק בזה' דעתו דנקרא חוטא ממילא משמע דקי"ל כר' יוסי וכיון דכן אין היחיד רשאי לבקש עזמו ולהכי לא הזכיר

מגדל עז

נחמ' תעניות ופסק ראוהו בית דין (דף כ"ז): תעניות אלו עד ומשלימין סיום. כמנעין פרק סדו תעניות תיין (דף כ"ב):

לו מנה לאכול מן הסעודה לביתו אין לו לאכול ומי שקבל עליו תענית במנהג בעשרת ימי תשובה א"צ להתענות עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבית הכנסת דעצרא בעלמא קביל עליה מדפריך תלמודא עליה דרב חסדא מאנשי משמר שמתעניין ולא משלימין ומשני התם לצעורא בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא מי שקיבל עליו תענית בפירוש וסמך תענית יום שלם אבל בעשרת ימי תשובה לא, עכ"ל: [ג] מי שמתענה בכל יום ואכילה בשבת שחמט שינוי וסמך צער לו ראינו כמה תעניות ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי שהיה הרב רבי יהודה חסיד ז"ל עושה ובפסחים פירק אלו דברים גרסינן מר בריה דרבנא כולה שהא יתיב בתעניתא בר מעצרתא ובפסחים. ומעלי יומא דביפורי אבל אי לאו כה"ג אסור דגרסינן בירושלמי דנדרים פ' קונם נדר להתענות ופגעו בו שבתות וי"ט לוקח ואינו צריך התרה חכם. עוד שם ר' יעקב בר אבא מספק לספריא אין אתה איתא מישאלינכון אימרון לה בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט וראשי חדשים והנוכה ופירות וחש"ם, ומסקי' בפ"ק דר"ה ובפ"ב דתענית דימים הכתובים במגילת תענית לפניהם ולאחריהם אסור דרבירי סופרים צריכים חזק וכן כתב ס"ה אבן רבנו

ח תעניות אלו שמענין על הצור וכו'. דע שכל תעניות של דבריהם עוברות ומינקות אין מתענות בהן וכל אדם אוכל בהן כלילה חוץ מאותם שצונו חכמים בהם שכן מתענות ושהלילה אסור וזהו שהצור וכו' וכן בשמיעה בלחץ ובקלף תעניות של מטר כמו שכתבנו פ"ג וזה מוכרח מן הגמ' (דף י"ד) ומוסכם מן הפוסקים ז"ל: וכל תענית שאוכלין בה כלילה וכו'. פ"ק ח"ד עד מהי אוכל ושותה עד שיעלה ע"ה דברי רבי ראב"ה אומר עד קריאת הגבר וק"ל כרבי מחברו. עוד שם אמר רבא לא שמו אלא שלא נמך אכל נמך אינו אוכל. אישיבא אביי יאן ועמד ה"ו אוכל וסירטו הכס בשלל סלק. ח"ד אמר רבא ל"ש אלא שלא יאן אכל יאן אינו אוכל אישיבא אביי יאן ועמד וכו' וסירטו הכס במתענות. ופסקו בהלכות כלשונם צהרם דכל שלא יאן אפילו סלק אוכל עד שיעלה ע"ה והכל חלוי בשינה וזה דעת רבינו וכן עיקר אע"פ שיש דעה אחרת לקצת הגאונים ז"ל. ובירושלמי גבי יאן ועמד אסור הדא דמיא בשלל הכנה אכל הכנה וסירטו וזהו חכום בפירוש הראב"ה ד' במ' העמים אכל לא נכח בהלכות ויש להחמיר:

י כל תענית שלא קיבלה עליו היחיד וכו'. כחז"ל ה"ה ומכ"מ יאן לי חימה קלם בדברי רבינו שכתב אומר ענו ונראה מדברי שו"א מחפלי ענו בהפלה המנחה והוא המה וכו'. ואלי אומר נוסחא משוועת מודמנה לה"ה בדברי רבינו שנוסחא שלו כפסרי רבינו אין כחז"ל כן:

יום מאלו מתענין [ג] ומשלימין היום בתענית: **ח תעניות** אלו שמתענין על הצרות אין מתענין בהן לא עוברות ולא מניקות ולא קמנים. ומותרין לאכול בלילה אע"פ שמתענין למחר חוץ מתעניות המסור כמו שיתבאר. יוכל תענית שאוכלין בה כלילה בין צבור בין יחיד הרי זה אוכל ושותה עד [ז] שיעלה עמוד השחר. [ס] והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל: **ט יבשם** שהצבור מתענים על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו. כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין. יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו. ואומר [י] עננו וכו' בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחנוכה ופורים: **י' כל תענית** שלא קיבלה עליו היחיד [י] מבעוד יום אינו תענית

ט כשם שהצבור מתענין וכו'. מלשון רבינו נראה שהוא כצור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהצבור חייב להתענות על צרתו ודבר נכון הוא אע"פ שאין לו הכרח מן הגמרא שיש לפרש כל מה שהזכיר בגמרא בתענית יחיד שהוא כשקבל עליו מדעתו לא שיהיה מחוייב להתענות אלא דברים נראים הם שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכמעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו צעה צרה ולשוב אל ה'. וברור הוא בהרבה מקומות שאינו ראוי להתענות בימים שהזכיר רבינו ואפילו החמיל כגון שקבל להתענות ב' וכו' דייח שקבל תענית וכו' דפ"ק (דף י"ב) לפי הפירוש הנכון ובציבור אמרו פ"ק (דף י') שהיחידים מפסיקין לראשי חדשים ומצוה בהלכות. והענין לפי שאין קבלת התענית נדר גמור וחמור שהרי אמרו (דף י"ב) לזה אדם תעניתו ופועל זה ברור. ודע שדעת רבינו שמונה ופירוש לפניהם ולאחריהם מותרין בתענית. ועוד יתבאר בהלכות מגילה ומוסד:

כל

א מור סי' תקס"ב: ב מור סי' תקס"ג: ג מור סי' תקס"ד: ד מור סי' תקס"ה:

י כל תענית שלא קבלה וכו'. מיתרם פ"ק (דף י"ב) אמר שמואל כל תענית שלא קבלה עליו מצד"ה לא שמה תענית אימת מקבל אמר רב במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה. ופסק רבינו

לחם משנה

ז"ל בדברי הראב"ה ז"ל ומ"ש שהכל חלוי בשינה ולא קאמר דתענית צעין סלק ושינה הוא משום דמעתא דלא מהי בלא כלק שינה הוא משום דהוי שינה ערלי כדכחב הראב"ה ז"ל בפסקיו דאילו הוא שינה קבע ודאי דמהי אלא משום דשינה גרועה לא מהי אלא בסלק הוי שינה קבע ח"כ נמצא דלע"ז דבעין סלק אין הענין אלא שינה קבועה נמצא דהכל חלוי בשינה אלא לעולם דבעין סלק. ורבינו ז"ל כיון דכחב היכא דלא יאן יאכל ומשמע אפילו סלק ח"כ כ"ש יאן בתוך הסעודה ולא סלק דאכל דהוי יאן לאכסו כדכחב הראב"ה ז"ל ולכן הוצרך רבינו ז"ל לנארו. כ"ל לישב דברי ה"ה ז"ל. והרב"ה ז"ל נא"ח סימן תקס"ד יישבם בענין אחר יע"ש:

ט כשם שהצבור מתענין על צרתו כך היחיד מתענה על צרתו. כחז"ל ה"ה שאל החמיל ופגע באחד מהימים שהזכיר רבינו ז"ל דהיינו שצמות ומועדות ור"ח וחנוכה ופורים שאינו מתענה בהם והוא מוכרח בדרייחא דייח שקבל תענית בפ"ק לפי פירוש הנכון והבירייתא היא שאלמרו שם (דף י"ב) יחיד שקבל עליו ב' וכו' וב' כל השנה כולה ואירעו בו י"ט הכוונות במגילת תענית אס נדרו קודם לגזירתו יבטל נדרו אם גזרתו ואם גזרתו קודמת נדרו תבטל גזרתו אם נדרו, וכחז"ל הר"ן ז"ל בפ"ק דתעניות ואיכא למידק אחרי תבטל גזרתו אם נדרו והא שצמות וימים טובים שהם מן המורה מן פותחין צו"ט שצמות אלא לא נריכים להיחר חסם. וסירטו בזה שני פירושים האחד דכי אמרינן תבטל אם נדרו היינו לומר שיקר אלא חסם ופועל לו ככך כדרך שפותחין לו שצמות וימים טובים. עוד יש חירון שני דלע"ז דנדרים על דבר מזה כדבר רשות וי"ט ושצמות נריכים היחר אפ"ה צו"ט אלו של דבריהם עשו חיזוק בשל

ח וכל תענית שאוכלין בו כלילה וכו'. הרי"ף ז"ל כחז"ל בהלכות אחר שהביא השחי לשונות האי מילתא לא איפסיקא וכו' שמעין דהלכה כלישנא צהרם ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדין וצין סילק וצין לא סילק אס לא יאן אוכל ועולה עד שיעלה עמוד השחר ע"כ. ומשמע מהוך דבריו כפי מה שהבין הראב"ה ז"ל בפסקיו דבעין תרתי כדי שלא יוכל לאכול שילק וגם יאן אכל סלק ולא יאן יוכל לאכול ח"כ יאן ולא סלק דהוי יאן בתוך הסעודה לא מהי שיוכל לאכול אלא תרתי בעין סלק וצין, וכיון דהרי"ף ז"ל כתב דסלק לא מהי כ"ש יאן בתוך הסעודה ולא סלק דלא מהי וכדכחב הראב"ה ז"ל שם דישן בתוך סעודתו לאונסו ולכן לא הוצרך הרי"ף ז"ל לנארו דישן בתוך הסעודה קודם שסלק לא מהי. אכל מדברי ה"ה נראה שהבין מדברי הרי"ף ז"ל דלא איכפס לן דסלק כלל אלא אס יאן אפילו בתוך הסעודה לא יוכל לאכול ואס לא יאן אפילו סלק יוכל לאכול וא"כ לא איכפס לן דסלק ולהכי רבינו ז"ל לא הזכירו. כן נראה מדברי ה"ה ז"ל שהביא בדברי הרי"ף ז"ל שכתב והכל חלוי בשינה וא"ה קשיא מוכח דאין כחז"ל הרי"ף ז"ל דק"ל כלישנא צהרם (דף י"ב) דהוי קולא הא שוים הם ל"ק ולישנא צהרם דכללו איכא קולא מזה וחומרא מזה דלישנא קמא כל זמן שלא סלק אע"פ שישן יאכל וזו היא קולא ואס סלק אע"פ שלא יאן לא יאכל וזו היא חומרא ול"כ כל זמן שלא יאן אע"פ שסלק יאכל וזו היא קולא ואס יאן אע"פ שלא סלק אלא שהוא בתוך הסעודה לא יאכל וזו היא חומרא וכ"כ הר"ן ז"ל בפירוש ההלכות. ועוד קשה דברי הראב"ה ז"ל והראב"ה ז"ל שוים כולם כמבואר בפסקי הראב"ה ז"ל דסלק הוי היסח הדעת ויחר מישן בתוך הסעודה. לכן נ"ל לומר דה"ה ז"ל הבין בדברי הרי"ף

מגיד עוז

תעניות אלו שמענין עד אינו חוזר ואוכל. פ"ק דתענית (דף י"ד): כשם שהצבור עד כחזקת ופורים. פ' במ' (דף כ"א): כל תענית שלא קיבלה עליו עד תענית כלל. פ"ק דתעניות (דף י"ב):

משנה למלך

ט ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בר"ח ולא בחנוכה ופורים. (א"ה עיין בפ"ו מהלכות כלי מקדש דין ט' כי שם נידד הכי המחבר לומר דאסור להטעות בע"ש מחמת ולמעלה יע"ש):

הנהגות מיימוניות

אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימרא אחיא כלישנא קמא עכ"ל ר"י אלפס. וכדבריו פסק ס"ה והביא רק לישנא בתרא וכן ראב"ה וכתב ויש מרבותינו שמתחלקים ומתירים לשנות כי אדם צמא אחרי אכילה ואחרי שישן וה"ל כהנהגה לשנות ע"כ. וכתב בא"ז על זה וכן הדעת נוסה שמתיר לשנות דודאי אדם דעתו לשנות מים כשניעור כלילה עכ"ל. וכן הורה הר"ף בה"ר אליהו דבשתייה אין צריך תנאי ובשם הר"ם מצאתי דתנאי לא מהי מדפריך תלמודא והתנאי ישן מותר ומשני במתנמנם ואמאי לא משני בשנתנה אלא ש"מ דתנאי לא מהי ע"כ. אמנם יכולני לומר הא דלא משני בהנהגה משום דמילתא דפשיטא היא דאם התנה דשרי דהא מתענים אפי' לשעות כ"ש שיכול להתענות כה"ג כפי דעתו לאכול עד שיעלה עמוד השחר ולא מסתבר ליה לאוקומי ברייתא במילתא דפשיטא לן כולי האי ולא אשמעינן שום הרוש להכי אוקמא במתנמנם דמשמע אפילו בלא תנאי שרי ונמצא דתלמודא דירן והיר' לא פליגי וה"ש שפי בב"מ: [ו] בתום תנאי יש אוכל ושותה ומתפלל תפלת תענית סי' כגון לילה שלפני התענית ויש שרי בתענית ואין מתפלל תפלת תענית פי' כגון לילה שלאחר התענית אמנם כתבו רבותינו שלא נהגו אפילו בשחרית להתפלל ענינו גזירה שמה יאחזקו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו אבל ש"צ מתפלל ענינו דא"א שלא יתענה אחד מן הצבור ומה בהלכות משמע דלא חיישינן לזה ולא נמצא שקרן בתפלתו כיון שבעת תפלה היה בדעתו להתענות כדאמר לזה אדם תעניתו ופועל, ע"כ: [ז] אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא ועתה שאין אומר ענינו כבהגהה הסמוכה אומר בשומע תפלה הריני למחר לפניך בתענית יחיד וכו' וכן פ"ה וכו' לראב"ה ודלא בדברי השאלות שכתב להתפלל ענינו במנחה שלפני תענית ואם הקהל קבלו תענית אע"פ שהיחיד לא ידע ולא קבל יש לו להתענות עמה כדאמר ליה ר"ל לר"י בפ"ג אן בתרייתו גרייין. כתב ראב"ה נראה הרבה דשמואל מודה ליה לרב דאם קבל קודם תפלת המנחה שפיר

רבינו שב"ש כתב דחנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם מותר חנוכה לפרסומי גיסא ופורים דהוא כתוב בכתובים והוא ליה כר"ה דאורייתא ולא בעי חיזוק וכן קצת ראייה מההיא דירושלמי רמדמי להו להדרי. והנה מנהג כל ישראל להתענות ביום שלפני פורים אמנם מזה אין ראייה דשמא תענית אסתר חשיב לן כתענית חובה כס' באב כיון דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל אבל תענית של רשות לעולם אסור כאשר חלקו התוספות סוף פרק בכל מערבין בין ט' באב לשאר תענית, ע"כ: [ג] בפרק בכל מערבין הני בני בי רב דתעבי בתענית במעלי יומא דשבתא מהו לאשלומו וכו' הילכתא מתענה ומשלים ואפילו בתענית יחיד וכן משמע הלשון דקאמר הנהו בני בי רב וכו' וכן משמע בשאלות דרבי אחאי וכן משמע בירושלמי דתענית, והנה פ' מתענה ומשלים אם רוצה ואין אסור בדבר, תוס' וכן הר"ם, ולא כאשר כתב ראב"ה וברוקח שצריך להשלים ופירוש השלמה היינו שמתענה אחר שקבל שבת ותפלת שבת היא מפלג המנחה ולמעלה ואפילו אם עוד היום גדול מקרי שפיר השלמה וכן מצאתי בשו"ח שכתב ר"י ככל אשר כתבתי אבל תענית חלום בע"ש יש להתענות עד צאת הכוכבים כיון שהוא מפני הסכנה לבער ולבטל חלום רע אין להקל בו שמא לא יועיל לכך אם לא התענה עד צאת הכוכבים ותדע לך שאפילו ביום השבת מתענין לכתחלה אבל כל שאר תעניות אפילו הרוצה להשלים אוכל לאלתר לאחר תפלת השבת והוי שפיר השלמה, ויש שאינם רוצים להשלים ורגילים לשענות התבטול לן המנחה ולמעלה, ע"כ: [ד] כרבי מחבירו ר' שמעון ב"א דאמר עד קרות הגבר וכן פסק ר"י אלפס ושאר רבותינו, ע"כ: [ה] כאיכא דאמרי דבא וכו' ר"י אלפס מרחיזין ליה לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם שמעינן דהילכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא הוצרכו עבדינן הילכך בין סילק בין לא סילק אם לא יאן אוכל עד שיעלה עמוד השחר, הדין סברא דירן ואיכא מרבוהא מאן דכתב הכי ק"ל דגבי תענית דאכיל כלילה ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל

נמלך ולן בהענייתו למחר אינו מחלל חפלת תענית שהרי לא קבל עליו מצע"י ע"כ. וכן פירשו הגאונים ז"ל וזו היא שיטת רבינו. ודע שכ"ס חס לא קבל עליו תענית כלל מצע"י ונתענה לילה ויום שאינו תענית. ויש שאין גורסין במימרא שני ימים ז"ל ומפרשים שהיא בהעניית אחת וכמ"ל:

יב הרואה חלום רע צריך להשתנות וכו'. זה מצוה שם (דף י"ב:) ובהרבה מקומות יפה תענית לחלום כאלו לעזרת וכו' ציוס ואפילו בשבת. ובפ' אין עומדים כל היום בהענית בשבת קורעין לו גז"ל של ע' שנה אר"ג וחורין ונפרעין ממנו דין שוב שבת מאי תקנה יחיד תענית על הענייה ופירש הר"ח ז"ל בהענית חלום וכו' בהרבה חללים וזהו דעת רבינו. ופי' יחיד תענית למחר ציוס א' או ציוס אחר חס אינו צריך להשתנות שני ימים רצופין. וכחוצ בה"ל שבשבת אומר ענוו בלתי נאור לשוני:

יג מתענה אדם שעות וכו'. החלק הראשון שכתב רבינו נראה מוסכם מן הגאונים שזו מהענין לשעות שהעלו בגמרא (תענית י"א): שהוא תענית ומחלל בזה ענוו אכל

רבינו כשמואל דאמר בהפלת מנהג משום דא"ר יוסף ההם כוהיה דשמואל מסתברא. ובקצת ספרי רבינו מנאחי כשיחלל חפלת המנהג או אחר חפלה. ונראה פירושו קודם שיעקור רגליו אחר שהיה חפלתו וכשיחלל ר"ל בשומע חפלה ודאי דשמואל ה"ק בהפלת המנהג בלי זה מקום שירצה אלא שאין להזכיר לרבינו אלא בש"ה או אחר חפלתו. ומ"מ יש לי חימה קצת בדברי רבינו שכתב אומר ענוו. ונראה מדבריו שהוא מחלל ענוו בהפלת המנהג והוא חסמה שלא תקנו ענוו אלא ציוס התענית אכל קודם לכן ודאי לא, וכן ראיתי לכל המפרשים ופירשו שהוא מקבל תעניתו ומחלל שירצה בהענית שיתענה למחר ואפשר שאף לזה נהניו רבינו: וכן חס גמר בלבו וכו'. זה מהבאר שם (דף י"א:) במימרא דיהודי שקבל עליו תענית שני ימים וכו' כמו שיהבאר בסמוך:

יא קבל עליו מצע"י כו'. שם ח"ר הוגא יחיד שקבל עליו תענית שני ימים ז"ל אפילו אכל ושתה כל הלילה כולה למחר מחלל חפלת תענית לן בהענייתו אינו מחלל חפלת תענית. ובהלכות כלומר חס לא קבל עליו אלא יום אחד בלבד והשתנה אותו היום ובלילה נמלך

ומתענה ואפילו בשבת. ומתפלל ענוו בכל תפלה אף על פי שלא קיבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת [פ] מתענה יום אחד מפני שביטל עונג שבת: יג מתענה [י] אדם ישעות והוא שלא יאכל כלום שאר היום. כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו

א עור ס' תקס"א ס"א: ב עור ס' תקס"א ס"א: ג ע"כ:

לחם משנה

כצורת הרמז"ן ז"ל וזהו מה שהקשה הרא"ש ז"ל בפסקיו וז"ל והרמז"ן ז"ל כתב דאפי' לא קבל עליו מזון המנהג כיון שקבל עליו תענית קודם שעת התענית בני ויחמה מ"ש מהתענית יום שצריך לקבל עליו בשעת המנהג ואם קבל עליו בלילה לא הוי תענית. וז"ל דהתם הוא מהויב תענית יום שלם הילכך צריך קבלה קודם שיתחיל התענית ולפי זה מי שלא היה בדעתו להשתנות ובלילה נמלך וקבל עליו תענית הוי תענית דלא גרע מקבל עליו תענית משום שעות ומעלה וא"ל לומר כן מדקאמר ליה אביי לעולם מהענין לשעות וכו' ושאיני הכא [דאיכא שעות דלילה] דלא קבלה עליו ע"כ. וא"כ על רבינו ז"ל קשה מדיוקו דאידויה והגמרא נמי הוי תיובתיה דלפי דעת זה האבא דנמלך בלילה להשתנות לא גרע מהתענית שעות וכו' כח דלא הוי תענית כלל ומדכח כלל משמע משום תענית שעות לא עלתה לו ויחמה דגמא נמי הוי תיובתיה וכדכח הרא"ש ז"ל דאמאי קאמר דלא קבלה עליוס הא בהענית שעות לא קבלו אלא צו ציוס לבד. וז"ל דה"ל דאי קבלה בחורח תענית שעות ודאי דמהני אלא דדעתו שיהא בהענית יום שלם וא"כ דאינו מהויב תענית יום שלם וכדכח הרא"ש ז"ל מ"מ כיון שדעתו שיקבל בהענית יום שלם עד שאילו היה חייב יום אחד היה נפטר עם זה לפי דעתו מ"מ לא מהני כלל דאינה יכולה להקיים מהשבתו דלהיות תענית יום שלם צריך שיקבלהו מאתמול וכיון דמתענה לא נהקיימה גרע מהתענית שעות ולא הוי תענית כלל. זה נראה לי ליישב דעת הרמז"ן ז"ל ורבינו ז"ל:

יב הרואה חלום רע צריך להשתנות וכו'. בפ"ק דתענית (דף י"ב:) אמרו יפה תענית לחלום וכו' וכו' ציוס ואפילו בשבת ואמרו שם ליתב תענית להענייה וא"כ קשה מה לו לה"ה ז"ל להביא הדין דפ' אין עומדים דקאמר קורעין גזר דינו ור"ח פירש בהענית חלום וקאמר שכן דעת רבינו ז"ל ומהי הזקיקו לכן ומל"ל דעת רבינו ז"ל כן דילמא רבינו ז"ל הו"ל דינו מפ"ק דתענית שהוא שם כדור כשמש. אלא ש"ל דבפ"ק דתענית לא אמרו אלא שאם רצה לעשות התענית הוא יפה לו אבל לא שיהא חייב לעשותו וא"כ רבינו ז"ל שכתב שחייב לעשות ולפסח בהעניו מל"ל לכן נהניע מההיא דקורעין גז"ל וכיון שכן ודאי שחייב הוא לעשותו דס"ל כפירוש ר"ח ז"ל שפירש שם דאריי בהענית חלום וכו' ודאי דלא חייבו בשביל כך:

יג וכן חס אכל ושתה כו'. כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו דא"כ דלכאורה נראה דהירושלמי מסייעו מ"מ לא שצקין גמ' דידן דאית ליה דבעין שלא יעשו כלל כל היום ועוד רצה להסכים הירושלמי עם גמ' דידן הפך דברי רבינו ז"ל ולומר דמאי דקאמר בירושלמי הוא דמיקרי תענית שצריך לקיים נדרו דל"ה דלא מיקרי נדר כיון שלא קבל עליו להשתנות יום שלם קמ"ל דמיקרי שפיר נדר וצריך לקיים דבריו אכל לענין ענינו לא מקרי תענית ע"כ. וק"ל לזה דא"כ מאי הקשו בגמרא מההוא דר"ל דקאמר לבי נשיאם אהא בהענית עד שאבא לביתא הא נדר הוא ותענית מקרי ול"ל להרזי לשמוסי נפשיה מדברי הנשיא דמשמע דתענית לא הוי כדכח רש"י ז"ל וסא לא נריכה וכו' הוי כלידך

הנהגות מיימוניות

שפיר דמי וכו' קודם לכן וכן נהגו העולם בשבת מקבלים תענית שני וחמישי ושני ושוב אין צריך לקבל אבל רב לית ליה דשמואל ע"כ. בתוס' ע"ו מצאתי שר"י היה מקבל תענית אחר תפלתו קודם אלהי נצור והיה אומר הרי אני לפניך בהענית יחיד למחר. ור"ת פי' דאין צריך לקבל מאתמול וסגי בלי שלפניו וגם אין צריך להוציא קמא ודאי דאמר יום זה ואפילו ה"מ מתיר הספר, והא דאמר בירושלמי דאי אמר יום זה ושבת ואכל גומר תעניתו היינו אמר אינו רוצה ללוותו עד יום אחר ישלים אחר שאלו יופר, ע"כ: [ועיין בסור כיון חס"ח דמסיק בהענית סתם:] [כח הר' אלחנן הנודר להתענות בשבת או ברא"ה הנוכה ופורים צריך למיתב תענית לתעניתו כדאמר ברא"ה אמר להם צאו והתנינו על מה שהתענינו וזה היה בחנוכה ובשוגג ואין נראה להלך בין שוגג לתענית חלום מצאתי, ע"כ: [י] בירושלמי דנדרים גרסינן סדרי ור' יונה למדנו שמתענין לשעות דר"י אמר הריני בתענית עד שאסיים פרקי עד שאסיים פרשתי ור' יונה הלך לצור ושמע שנפטר בגו של ר' יוסי אע"ג דאכל גובנא ושתה מו אסקינן

מגדל עוז

הרואה חלום רע עד קודם שעות התענית. פרק י"א ופירק אין מעמידין. ופירוש התענית שעות שני' מפי הקבלה הוא אלא וירושלמי מקייע לו ופך כוס פירש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוס' ז"ל יש להם דרכים אחרים כזה הפירוש ולא בלתי כחורר הוה לסתור אלא לנטות:

בשפתו דסגי שיחשוב בלבו שדעתו להתענות למחר ואע"ג דאמרינן בשבועות בשפתיו ולא [בפסוק] ישן מכתובת יד שלפני היתה הנוסחא כך כשמתפלל תפלת המנהג אומר בתפלתו ענינו וכו' מדברי הגמרא ס' תקס"ג ומדברי המ"מ שמתנהו עליו בזה ע"ש, והסמ"ג כתב ז"ל שאמר ענינו בתענית שאעשה למחר ע"ש, והשור ס' תקס"ג כתב על סברת ר"ת ז"ל ודוקא שהרהר בשעת מנהג לרב ושמואל בהפלת המנהג ע"ש: [ח] לזה אדם תעניתו ופורע פר"ח שאירע בו אונס והורה ר"י דאפילו אמר יום זה מותר ללוות דאפילו ללישנא דאמר בתענית פשיטא לא יהא אלא נדר משמע שמוחר ללוות וכו' ללישנא קמא דקאמר וכו' נדר הוא צערא קביל עליה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה ואי דאמר יום סתם מה שייך לומר ופורע הרי אינו מחוייב יום זה יותר משאר ימים אלא ודאי דאמר יום זה ואפילו ה"מ מתיר הספר, והא דאמר בירושלמי דאי אמר יום זה ושבת ואכל גומר תעניתו היינו אמר אינו רוצה ללוותו עד יום אחר ישלים אחר שאלו יופר, ע"כ: [ועיין בסור כיון חס"ח דמסיק בהענית סתם:] [כח הר' אלחנן הנודר להתענות בשבת או ברא"ה הנוכה ופורים צריך למיתב תענית לתעניתו כדאמר ברא"ה אמר להם צאו והתנינו על מה שהתענינו וזה היה בחנוכה ובשוגג ואין נראה להלך בין שוגג לתענית חלום מצאתי, ע"כ: [י] בירושלמי דנדרים גרסינן סדרי ור' יונה למדנו שמתענין לשעות דר"י אמר הריני בתענית עד שאסיים פרקי עד שאסיים פרשתי ור' יונה הלך לצור ושמע שנפטר בגו של ר' יוסי אע"ג דאכל גובנא ושתה מו אסקינן

אבל מ"ש וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתעטף שחר היום ה"ז הענייה שעות לא רחוקי
כן לאחד מן המפרשים ז"ל . ובהשגות כהב א"א אין זה כלום וכו' לאו כלום היא עכ"ל .
ובאמת לפי גירסא שכח הר"מ ז"ל והוא דלא טעם כל אותו היום אין התגללות לרבינו במ"ש.
אבל גירסתו כך היא והוא דלא טעים כלום עד הערב ובא למעט מי שמענה עד היום

ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד [כ] תשע שעות ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום. הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו. שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית.

יִכּוֹן אֵם אָחֵל וְכו' . כֹּה־
כִּרְאֵכֶ"ד ז' וְלֹא חִינּוּ כְּלוֹם שֶׁהָיָה
אֲחִינּוֹ וְהוּא שָׁלַח טַעַם לְלוֹם כֹּל
אֲחֵרוֹ הַיּוֹם וְקִדְּשׁ אֲחִינּוֹ כֹּל
תַּעֲנִית שֶׁלֹּא עָשָׂה לְעוֹלֵי חַמֶּה
לֹא שָׁמִים תַּעֲנִית . הַמִּימָרָא
הַכְּרוֹסֵנוֹ מִיַּעֲשֶׂה שֶׁאֵם אָחֵל
בְּחַי' הַיּוֹם וְרָכַס הַתַּעֲנִיתוֹת עַד
הַעֲרָב לֹא כְּלוֹם הָיָה כִי מֵאֲחֵר
שֶׁאֵלֵךְ שׁוֹב לְחִינּוּ . מִתַּעֲנִי .
וְהַמִּימָרָא הַשֵּׁנִים בִּאֵם לְמַעַן
מִי שֶׁאֲחֵר אֲפִילוֹ עֲבָרֵר הַיְיָ
בְּתַעֲנִית עַד חַי' הַיּוֹם כִּי מֵאֲחֵר
שֶׁאֵלֵךְ יוֹאֵ עוֹלֵי הַיּוֹם , צִנּוּמִי
קְבִלְנוּ לֹא כְּלוֹם הָיָה , עַכ' :

עליו התענית קודם שעות התענית.
*וכן אם אכל ושתה "ואחר כך
התחיל להתענות שאר היום הרי זה
תענית שעות: יך כל השרוי
בתענית. בין שהיה מתענה על צרתו
או על חלומו בין שהיה מתענה עם
הצבור על צרתם. הרי זה לא ינהוג
עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא
יהיה שמח וטוב לב אלא דואג
ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם
חי גבר על חטאיו. ימותר לו לשעום
את התבשיל ואפילו בכדי רביעית
והוא שלא יבלע אלא מועם
[ג] יפולט. *שכח ואכל משלים
תעניתו: מן יחיד שהיה מתענה

היום ואוכל שאר היום אלא שקשה לה הפירוש
מאי דל"ל אביי האי חגיגה מעליה הוא וכו'
לפיכך וראה שרבינו סובר דהא דל"ל קמייא
לאו הלכתא היא וזהו שלא הביאיה בלכות
ועמ"מ דבריו הם מן המסתמיהן וכו' . וראיתי
לרשב"א שכתב בהשגות שאלה ששם השולל
סביר"ל חזר בו וטען כי עניי שעות אחר אכילה
מיינו עניי אכלן לא עשם בבורה עשם ומהך
להשגות חושבין לו שעות מחלות ששם שומך
ע"כ . וזה דבר אמת וכן עיקר :

יד כל השריו חעמית וכו'. מפורש שם (דף י"א) ואל יוהא עדומים בעמנו ומבואר ודאי בדכל חעמית הוא כן ודבר פשוט הוא: ומורה לו לעשות וכו'. בזכרות פ' היה קורא (דף י"ד) השריו חעמית טועם ואין בך גלות כדלמי וכו' חסי טעמי עד רביעיתא וכתוב כן בהלכות ומפרשי רבן גריד לאזהורי כלן היכי ללא ליבעל כלום:

שבת ואכל וכו'. ובהשגות ח"א ירושלמי
בשבת יום זה אכל אמר יום סתם
אכל אכל אה הענינו פ"כ. ואמת הדבר שכן הוא
בירושלמי מפורש הובא בהלכות כאן וכבר כתב
דרכינו הילוק זה סוף פ"ד מהלכות נדרים
בביאור

על החולה ונתרפא. *על צרה ועברה. הרי זה משלים תעניתו. "ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים תעניתו. הלך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהוג עידונין בעצמו: מ"ז 'צבור שהיו מתענין על הגשמים וירדו להן גשמים. אם קודם חצות ירדו לא ישלימו אלא אוכלין ושותין ומתכנסין וקוראין הלל הגדול. שאין אומרים הלל הגדול אלא

בנפש שבעה וכרס מלאה. ואם אחר חצות הואיל ועבר רוב היום בקדושה ישלימו תעניתן. וכן אם היו מתענין על צרה עברה או על גזירה ובטלה. אם קודם חצות לא ישלימו ואם אחר חצות ישלימו: יין בכל יום תענית שנוהרין על הצבור מפני הצרות. בית דין והזקנים יושבין בבית הכנסת ובודקים על מעשי אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד חצות היום. ומסירין המכשולות של עבירות. ומוהרין ודורשין וחוקרין על בעלי חמס ועבירות ומפרישין אותן. ועל בעלי זרוע ומשפילין אותן

א העור והסמ"ג לא פסקו כוותיה וע"ש : ב עור ס' תקפו וע"ש : ד עור ס' תקפו וע"ש : ה עור ס' תקפו וע"ש : ו עור ס' תקפו וע"ש : ז עור ס' תקפו :

וודאי דישלים דלי. לאו לאו תענית הוא, וחולי תעניתו דקאמר ר"ל כל התעניות אשר קבל וכדפירש"י ז"ל הם כי הלשון דמוק: הרי זה מחננה עמון. רבינו ז"ל לא חלק בין דעמו לחזור לבין דעמו לחזור כדכתב הסור ז"ל בסימון חקע"ד והר"ם בפסקיו משום דס"ל כדברי החסופות ז"ל דבין הכי וצין הכי הואיל וקבל עליו התענית מחננה ונשלים: שצחק ואכל ושתה אל יתרחק בפניהם. כתב הסור ז"ל בסימון ר"י צ בשם ר"י דאפילו בעיר מותר לאכול שלא בפניהם ע"פ. ולשונו זה שהוא לשון הברייתא הוא סיבתיהו דלא קאמר דברייתא אלא כשעשה דיעבד אל יראה בפניהם כאילו אכל [אכל] לעשות צניעה ולתתלהו ולא יראה בפניהם לא דלחתי לישמעין דאפילו לתתלהו יכול לאכול ולא יתראה בפניהם. ור"ה ק"ל לדעתם שבת ואכל בפניהם אל יתראה כאילו אכל במיוד אלא יראה להם דלכל בשנון וצניע שלא לתתלהו עשה כן:

יין בכל יום חגיגה שגורין על הצבור נו'. צ"ק דהעניות (דף י"ט:) הביאו להביא דאביי על ג' חגיגות חמשה עשר דלמא לא חזרו דהקשו שם אמאי והביאו לקרא דקדשו ואם קראו עשרה אספו זקנים ואמר שם בעלמא מה עזרתא אסור בעשייתא מלאכה אף חגיגה אסור בעשייתא מלאכה והקשו שם אי מה עזרתא מאורחא וכו' והירצו דומיא דלמסיפת זקנים מה אסיפת זקנים- ביום אף כיום נמי ביום ואימא מטיהרנא אמר רב שיטא צריה דרב חילי מסייע ליה לרב הונא דלמא מפרה כחסיא היכי עבדין אמר אביי וכו' ועוד הביאו הא דבפרק שם העיר (דף י'): גבי מחגי' דחורין לכתבין ור' ירמיה אמר לסדר הכפזות הוא חוזר ומקפו ליה מחגי' דלמחרה לכל מפסיקין ואמר שם ובחגיגתא נחא לי הפסקה ליקרי מפרה בעמינתא דיומא ובמנחה בחגיגתא והירצו מסייע ליה לרב הונא מפרה כחסיא היכי עבדין אמר אביי וכו' ופירש"י ז"ל מפרה כחסיא מאספין בני אדם ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה [ויוחלו כדי שיהקבל החגיגה] לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בחזרה ע"כ. ומשמע בהדיא מחגיגתא דפ' בני העיר דבשחרית לא היו קורין בחזרה כלל שהיו ערוזין לחפש בעצירות וכן חירצו בני אליבא דבבבא דהלכתא

ובן אס אכל ושטה עד הרי זה תענית שעות. במס' נדרים ירושלמי פרק קונס (דף מ') וע"ש :

רבי' הרב וכתב התוס' והא דאמר כל תענית לא קבל עליה בלא קבל עליו מבעוד יום לא שמויה תענית היינו שאמר אם לא אוכל למחר עד חצות אהא בתענית עד שתחשך או שקבל עליו יום להתענות ולא ביום איהו יום וכשהתענה היום לקבלה מאתמול לא יצא ידי נדרו ומעשה באחד שהתענה כמה תעניות ולא קבלם מקורם ואמר ר"ת שלא הפסיד תעניותיו, ע"כ: וכן פ"ה ולא ישיעום רביעית בחיך בפעם אחת אלא מעט מעט ורוקקו ופי' התוס' דאפילו זה עצמו אין מותר אלא בתענית שקבל אבל בתענית הכתוב אסור לשעום כלל. כתב ראב"ה כיון דאסקינו דהנאה לא קבל עליה יכול לכוס קנמון ולקרוצ"א ללחלח גרונו ולפלוש ואמרינן ב' כיצד מברכין כס ונגבילא ביומא דכיפורי פטור, ע"כ:

עוד מ' פ"א כגון שקבל עליו תענית עד חצי היום וכשהגיע חצי היום קבל עליו להתענות

ד' הערר ובחברו החרו' הוא דאסער וכל הענייני שלא קבל עליו במעמד' וים יד' שמיא הענייני
 'להתענות ולא יאסר וכשהתענה היום קבלה מאתמול לא יוצא יד' נדרו ומעט
 וכן פ"ה' ולא יפסידו רביעית בחיך בפעם אחת אלא מעט מעט וירוקק ופ' ה'תום'
 ראב"ה' כיון דאסקינן דהנאה לא קבל עליה יכול לכוס קנמו ולקרצא' ללחלא

זמנים. הלכות תעניות פרק א ב

לפניו דיומא מעייניו במילי דמחא חסלגא דיומא לפניו רבנא דיומא קרינ ומפסירין ורבעא דיומא מליין ובעין רחמי דכתיב ויקרא בכפר חורט אלהים רביעית היום ורביעית מחודים . ומ"ש רבינו קוראין בברכות וקללות וכו' . משנה פרק בני העיר (מגילה ל' ל"ב) דתעניות ברכות וקללות, ולאו מהאגמ לקרות בנכר ובערב ב' ויחל ומפסירין בדרשו ואין לנו זמנים לא כסדר שאמרו חכמים ולא לקרות אחר חתי היום ולא לקרות מה שנהגו הם ומדברי קלח הגאונים נראה שאף הם היו טועני כמנהגו ואינו יודע טעם לשינוי מנהג חכמים ז"ל : **פ"ב א** אלו הן הצרות וכו' . פסטי צרות אלו שהזכיר רבינו בן מנאצרות פרק סדר תעניות האמור (תענית י"ח י"ט) הן מלגה המזומת שהיא מצוירת פרק המוכר את הספינה כמו שיבאר :

ב כל עיר שיש בה צרה וכו' . שיטת רבינו בזה כשיטת הר"א ז"ל בפירושו דלרבנן אין שום צרה שהסביבות מחטנות ומחריעות ואפילו מכה משולחת אלא מהענות ולא מחריעות . אבל הרמב"ם ז"ל סבור שיש צרות משולחות שאפילו הסביבות מחטנות ומחריעות ופי' כציבות אחרת הפרכי :

ובכל מקום אין לזקקין וכו' . דין שאר צרות שאין מחריעין עליהן בשבת ונבאר פ"א ודין המזומת ב' המוכר את הספינה (בבבא ז"ל) מחריעין על פירקמיה ואפילו בשבת . ופי' רבינו מחריעין בחפלה וכן פירש"י ז"ל ופשוט הוא שאין דוחין שבת לחקוק בחפלות שאין מקיעתן דבר ברור שילול :

ג על הצרה שנגזר ישראל וכו' . פרק סדר תעניות (תענית י"ט) על עיר שהקיפסה עכו"ם וכו' וביבמות פ' הבא על יבמתו* אמרו ליה לרבא אחו חכרי לבבל גזר תעניתא ושם מחבאר שגזרין תענית על הגזירה ודבר ברור הוא . ודין הסביבות מוכר פרק סדר תעניות כדעת ח"ק דר"ש מחני' דהוא סתם משנה :

ד על המכר כולל וכו' . במשנה תענית (דף י"ט) ועל המכר ובגמ' ח"ל לומר מכר שאינה של שלום אלא מכר של שלום :

* [בדף ס"ג] גרס רבי יוחנן במקום רבא ולא גרס גזר תעניתא , ואולי גירסא אחרת היתה לו , ואם אינו כן לא ידעתי מקומו :

פ"ב ב כל עיר שיש בה צרה מכל אלו וכו' . כתב ה"ה שיטת רבינו בזה וכו' דלרבנן אין שום צרה שהסביבות מחטנות ומחריעות וכו' במשנה פ"ג דתעניות (תענית י"ח י"ט) עיר שלא ידעו עליה גשמים לא שיש בה דבר או משולח אחרת העיר מחטנה ומחריעה וסביבותיה מחטנות אבל לא מחריעות ר"ע לומר מחריעות אבל לא מחטנות וידוע דהלכה כח"ק וסובר רבינו דה"ה לשאר הצרות כולם :

פרק שני

א אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהם . על הצרת שונאי ישראל לישראל . ועל החרב . ועל הדבר . ועל היה רעה . ועל הארבה . ועל החסיל . ועל השדפון . ועל הירקון . ועל המפולת . ועל החלאים . ועל המזונות . ועל המטר : **ב כל** עיר שיש בה צרה מכל אלו , אותה העיר מתענה ומתריעת עד שתעבור הצרה . וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות אבל מבקשים עליהם רחמים . ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת כמו שאמרנו . חוץ מצרת המזונות שצועקין עליה אפילו בשבת . אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת : **ג על** הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד . עכו"ם שבאו לערוך מלחמה עם ישראל או ליטול מהם מס או ליקח מידם ארץ או לגזור עליהם גזרה אפילו במצוה קלה הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו . וכל הערים שסביבותיהם מתענין אבל אין מתריעין אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתן : **ד על** החרב כיצד . אפילו חרב של שלום כגון שערכו מלחמה עכו"ם עם עכו"ם ועברו במקום ישראל אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה הרי זו צרה ומתענין עליה שנאמר וחרב לא תעבור בארצכם מכלל ישראל :

אי

א טור ס' תקנו :

לחם משנה

קוראין בברכות וקללות שצמורה כו' . קשה דפסקר בני העיר (דף ל' ל"א) אמרינן במתני' דתעניות ברכות וקללות אין מפסיקים בקללות ואמרו בגמרא (דף ל"א) מנא הני מילי ח"ר חייא בר גמא ח"ר חסי דאמר קרא מוסר ה' בני אל חמאס ר"ל חמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות . ופירש"י ז"ל אל חמאס והמפסיק בכן מראה עיניו שפסע לו לקרות וכו' משמע דיהיב טעמא למאי דאין מפסיקין בקללות ועל דא הביאו קרא דמוסר ה' בני אל חמאס וכן משמע דר"ל חמר לפי שאין אומרים ברכה וכו' משמע שהוא טעם לאין מפסיקין אבל אין זה טעם לקריאה בברכות וקללות מעיין אחר כדכתב רבינו ז"ל דמה טעם הוא זה אבל טעם הקריאה כדכתב רש"י ז"ל להודיע שעל עסקי חמא בזה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה וכיוצא בזה כתב רבינו ז"ל בפ"ג מה' חפלה דאין קורין ברכות וקללות כדי שישובו העם ויכנס לבבם כשישמעו אותם , ואולי דזו כוונתו במ"ש מוסר ה' בני אל חמאס כלומר אע"פ שיבואו לך צרות ברכה אל חמאס בתוכחת האל יתברך אלא חסוד וקראת אותם : ומפסירין בצידי בתוכחות . כן אמרו שם בגמרא והתירה מהרב"ש שכתב בסיומן חק"ד דמדברי רבינו ז"ל בפ"ג מה' חפלה משמע דאין מפסירין בשום תענית לא בשחרית ולא במנחה אלא בשעשה בליל בלבד דהא בהדיא כתב כן שמפסירין בתעניות שגזרין על צרות ואע"פ דשם הזכיר הפסרה בתענית ט' בלבד ולא הזכיר בתעניות דשאר צרות ודאי דמסיק על מ"ש כן ואולי לא אמר הרב בית יוסף ז"ל כן אלא למעוטי ג' תעניות הכתובים אבל לא תעניות שגזרין על הצור דבהדיא כתב כן מפסירין בן :

פ"ב ב כל עיר שיש בה צרה וכו' . תימה גדול הוא . על רבינו ז"ל שגרי במתני' (דף י"ט) הזכירו הא דשדפון וירקון וארבע וחרב ותימה רעה שמתריעין עליה בנ"מ מפני שהיא מכה מהלכה ורבינו ז"ל לא כתב אלא בכולן דהסביבות דוקא מחטנות ולא מחריעות . והרב ז"ל בסי' חק"ד ובספר כסף משנה תירץ ופירש דהוא הסביבות מלכ סבא דאין אפשר דדבר אינו בכלל מכות מהלכות ועוד אין אפשר דבמקומות הרחוקים מתריעין על שום מכה דא"כ היינו צריכים להתענות לעולם שהרי אין זמן בעולם שלא יהיה בו חרב בלחוד מן המקומות . והכריחו לומר כן לשון דבכ"מ ועוד דחק עיניו בלשון מחני' במה שאמרה מפני שהיא מכה מהלכה וכתב דכל מכה היא מהלכה (וק"ק) מפני שכל מכה שבעיר אחת דרכה להיות מהלכה . ולעיקר הקושיא נ"ל דהרב המגיד ז"ל רמזה במ"ש שיטת רבינו ז"ל בזה כשיטת הרמב"ד ז"ל בפירושו דלרבנן אין שום צרה שהסביבות מחטנות ומחריעות ואפילו מכה משולחת וכו' . אבל מ"מ לר"ד לישב פי' זה של הרמב"ד ז"ל . ונ"ל דהוא גרים במתני' כדגרים הרמב"ם ז"ל בך מחני' דמתריעין עליהם מיד מפני שהיא מכה מהלכה ולפי זה טעם שהיא מכה מהלכה לא הוי אלא להחריע מיד כלומר שאינו כגשמים שאין מתריעים אלא על ג' חמטיות אבל לא בראשונות אלא מתריעין מיד מפני שהיא מכה מהלכה ומפירש דכ"מ שם הסביבות משום הברייתא שאמרו בגמרא על כולם אין מתריעין אלא באפרכיאל שלהם וכתב הר"ן ז"ל שג' לומר שאפילו במכה מהלכה אע"פ ששנינו מתריעין עליה בנ"מ אין מתריעין אלא באפרכיאל שלהם ופירוש סביבות הוי אפרכיאל כדכתב הר"ה ז"ל ח"כ לפי זה מחני' קאמרה דאלו מתריעין בסביבות שלהם כמו דבר וגשמים ויש לאלו יחרון שמחריעין מיד מפני שהיא מכה מהלכה ופ"ל להראב"ד ז"ל דזה לא איירי אלא לר"ע דאית ליה תרעה מיד בסביבות ולא עמי אבל לרבנן הוי בהפך עמי ולא תרעה וכוונתו :

דהלכתא דהא קי"ל בר' ירמיה וכו"ז מדברי רבינו ז"ל שכתב שמתני' היום ואיך קוראין ולא הזכיר בשאר כלל . אבל הסוד ז"ל בסיומן חק"ט כתב דקורין בשחרית בקללות ובמנחה בפרשת ויחל והוא תימה דמוכח בגמרא דבשחר אין קורין כלל גם בשני ראשונות דאית ליה דקורין שחרית ומנחה ויחל כמו שהעלה כוונתו הרב"י ז"ל בסיומן חק"ט והדין עמו מהטעם שכתב ודברי הרמב"ם ז"ל יוכיחו שם כן בפסקין דמתניסין דברכות וקללות לא איירי אלא ב' תעניות אחרונות שכתב כן כדי להסכים מחני' עם מ"ס שכתב שם אחר שהביא דברי מ"ס וז"ל מיהו איכא למימר דמתניסין נמי איירי בשעשה בליל וב' תעניות ולא פליגי ע"כ . מ"מ קשה דכיון דכתב בסי' חק"ט שז"ד דורשין וחוקרין מנפלא כדאיתא בגמ' ח"כ ליכא קריאת חורה בשחרית כדאמר ב' בני העיר . כל זה אינו תימה על הסוד ז"ל דרובה להלך על שיטת הגמרא דמחלק בין ז' תעניות אחרונות לאחרות דבאחרונות קורין בקללות אבל בראשונות לא דאילו לא היה הולך על שיטת הגמ' אלא שהיה כותב דבכל קורין ויחל לא הייתי תימה שהייתי אומר שהיה הולך על מנהג הגאונים כמ"ס ה"ה ז"ל ולא על שיטת הגמרא . ויותר אני תימה על הר"ן ז"ל שכתב וז"ל מדאמרין דמפלגא דיומא לפניו רבנא דיומא קורין ומפסירין משמע שלא היו קורין בבוקר ב' תעניות אלא מחני' היום . ואיך וכן הגאון רב פלגיו כתב בתעניות של שני וחמישי בפרשתא דשבתא ובמנחה בפרשתא תעניות ע"כ . משמע לכאורה דאית ליה דבבוקר לא היו קורין אלא בפרשתא השבוע והוא הפך הנאמר בסוגיא ב' בני העיר דבבוקר לא היו קורין כלל . ונ"ל לתרץ למה שהוקשה בעיני ה"ה ז"ל ואינו יודע טעם לשינוי מנהג חכמים ועם זה יתברר טעם רב נערוגלי דבזמן בגמרא כיון שהיו כל כך עסוקים ורדופים במצות והסיר המכשלות והעצירות ראויה היה לבטל קריאת התורה בבוקר כדאמרין ב' בני העיר ולחפש בעצירות ולהסיר מכשולות אבל בדורות אלו שאין לנו רדופים כל כך במצות אין ראוי לנו לבטל קריאת התורה בבוקר בשביל כך והוא טעם נכון לרב נערוגלי שכתב הר"ן ז"ל דכיון דמן הדיו היינו קוראים בבוקר פרשתא דשבתא כדאמר ב' בני העיר אי לא דמתפשים השתא דלית לן ה"ס הדיוק לדינא דשחרית קורין פרשתא דשבתא ובערב פרשתא תעניתא אבל הכונה דס"ל דבכל התעניות אנו קורין בבוקר ובערב בחד גוונא דכיון דהם חקנו במנחה הפרשה אע"פ דבשחר לא חקנו מפני שהיו סרודים השתא דאין אנו סרודים קרינ בשחרית מחני' דקרינ במנחה וקורין ויחל . קשה טובא דב' בני העיר משמע דאי לאו מטעמא דסרודים היו קורין פרשתא השבוע דכן הקשו בר' ירמיה ל"ל הפסקה כו' וקי"ל כר"י דהא קרינ פרשיות השבוע עם ד' פרשיות וא"כ לא היה לנו לקרות אלא פרשת השבוע בבוקר ובערב ויחל וזו דב' תעניות ספק דבבוקר קורין קללות ובערב ויחל אע"פ דלא הוי בחד גוונא וכיון דכן אמאי לא קרינ בבוקר פרשתא השבוע ובערב פרשתא הקללות ולמה לי הפסקה לדין דקי"ל כר"י ונשארה לנו הקושיא בלי תירוצו על כן דברי הסוד נעלמו ממני . עוד יש לי קצת תימה על הסוד ועל רבינו ז"ל דמסוגיא ב' ד' תעניות משמע דאין קריאת חורה כדאמר ב' בני העיר ויש שנינו ראשונות דהא אסופת זקנים דלוח הכוזב לא היו אלא בנ"מ תעניות אחרונות דהם אסופות במלכא דאמר קרא קראו עזרה ואמרין בגמ' דהוי כעצרת שאסור במלכא והא לא הוי אלא באחרונות אבל לא בראשונות ואם כן מנא לכו לומר הך דדורשין וחוקרין דהוי אפילו בתעניות ראשונות דבגמרא לא משמע הכי כדכתבנו :